

Йордан Радичков

Марчо

Изглежда, че когато господ преди заминаване е натоварил набързо каруцата си, като е вървял с нея нагоре по баирите, от каруцата се е изтърсило нашето селце, претърколило се е и е паднало долу, в дупката, край една сиромашка река. Народецът отбил част от водата, направил воденична вада, турил на нея тепавица и воденица, изкопал няколко кладенци, после, като му стигнала ръка, турил и църквица в единия край на селцето, а ковачът от два ралника изковал кръст. Макар и да е отделено от външния свят със стръмни баири, външният свят изглежда, че бързо е подушил селцето и лека-полека почнали да вървят акцизни, бирници, търговци на едър и дребен добитък, ергени от съседни села да оглеждат момите и т. н. Тъй една по една били спъвани нишките и селцето се свързало с външния свят. По тези нишки изтегляли нашите новобранци, по тях се връщали старите ни войници. Много народ и много идеи са утъпквали козите ни пътеки. И много народ е изтекъл по тези пътеки, без да се върне назад в селцето.

Думите на селцето са като думите и на останалите селца. Но понякога се появи нова дума, както беше, например с чумата, и тогава селцето настръхва. После тази дума заглъхне, за да се появи нова на нейно място. Както беше например с войната. Навсякъде по тесните улици говорят все за войната, мъжкото население се стяга, козите пътеки го изтеглят нагоре, то пропада отвъд хребетите и селцето тръпне в очакване – кога Ще се появят мъжете отново.

Чичо също се стяга. Запряга биволите, пълни катраниците с катран, за кой ли път вече оглежда всяка част на колата и на края казва на дядо: „Тате, ще взема и Марчо. Обоз е това, замръкне човек нощем някъде, задреме в колата, а кучето, като е с тебе, не ще даде айдук да задигне стока от колата ти! Война е, а на война ти барем знаеш какво е...“ Дядо знае какво е война. Разбира се, мобилизацията не засяга кучето Марчо, но Марчо е бил винаги с биволите, и зиме, и лете, било когато чичо отива на воденица или пък вози кирия. „С Марчо ми е спокойно, казва чичо, все едно, че имам човек със себе си.“

И тръгва чичо с биволите и с Марчо, ние стоим всички на вратника, от другите дворове излизат други запасни, цял керван се събира и поема през баира, но ние гледаме само своите хора, мъчно ни е, че се разделяме. Ние, децата, обичаме еднакво и чичо, и биволите, и Марчо. Чичо прави много хубави пищялки пролетно време, шейни ни дяла през зимата, лятно време ни води край вирове да ловим риба; биволите ни са кротки, ездитни, не зная дали сте яздили биволи, да видите колко е хубаво! Марчо е стражата на нашата къща, строг към непознати и чужди, а

с нас, децата, си играе също като дете – надбягва се, бори се, само дето на прескочикобила не умее да играе. Марчо е едър, рунтав, козината му е черна и лъскава, само на нозете си има бели чорапчета. Гледаме го как подскача по баира, изтичва напред да разгледа спокойно ли е всичко пред кервана, после се връща назад и кляка с изплезен език, загледан към нашата къща. Тъй кучето се сбогува с нас. А керванът скрибуца по омотания път, стига билото и коли и хора чезнат от погледа ни. Последен остава Марчо, рунтавата му опашка се развява, но и тя изчезва и над баира остава само пусто пространство.

Обръщаме се назад, дворът ни е пуст и празен. Два ярки коловоза са го прерязали, следи от копита, следи от меки кучешки лапи. Но ей ги, кокошките вече ровят в прахта, една по една заличават следите, ослушваме се да чуем дали чичо няма да се прокашля иззад сайванта или да изтича Марчо да ни блъсне с муцуна, ослушваме се да чуем дали биволите не дишат тежко някъде около нас и дали синджирите им не подрънкват, докато преживят. Ослушваме се, макар и да знаем, че слухът нищо няма да долови. Дядо взема брадвата и започва да клъцка дърва на дръвника. Свинята провира мократа си зурла през кочината и подпитва: „Е? Е?“

Започват да се нижат дните, равни и монотонни, лятото се изтегля, мъгли клечат сутрин по билата на баирите, сякаш чакат жените да пометат улици и дворове, за да слязат в селцето. Жените обаче нямат време да метат дворовете, жените събират купчини пъпчиви тикви, дядат купи царевичак и щом сденаха царевичака, мъглите слязоха в селцето; подир тях дойдоха дъждовете, хората се лутат в есенната мокротия, дядо мълчи, стринка, макар и да е от приказливите – също мълчи. Тъй в мълчание пристига снегът, селото се поразведри, светна, първите свине писнаха. И нашето писна в двора, дядо отрива ножа з крачола си, снегът около него става червен, червен... Други зими Марчо сяда и започва да дъвче червения и димящ сняг. Сега Марчо го няма, червеното петно стои цяла седмица на двора, ярко, но пусто като разпалено огнище, край което никой не сяда да се постопли. Дядо надува свинския мехур и ни го дава да го ритаме. Спукахме го още до обяд. Ако беше чичо, щеше да го закърпи с бобено зърно, но дядо не умее да кърпи с бобено зърно и прибра свинския мехур да си прави от него тютюница.

Ден подир ден върви, запролетява се, пак иде лято, в селцето се търкулват нови думи, скитат по улиците, спират пред вратниците: Голяма Яребична, Дойранска позиция, Пета пехотна дунавска дивизия – все непознати за нас думи и имена. Чичо пише понякога писма, буквите на

писмата по една педя големи, бил добре и биволите били добре, и Марчо бил добре, ама много люта зима изкарали. Шината на едното колело се скъсала, та турил нова шина, откъм обуца бил зле, много обосяла войската. Дядо се тюхка: „Като да може да му пратим едни свински цървули, ама нема как да се прати! Лете босо ще се изкара, ама как ще зазимят!“ – „Как тъй боса войска?“ – питаме ние дядо, защото сме виждали кога минават маневри през нас, войската гази реката с ботушите. „Ами боса – казва дядо, – изглежда, че газят големи реки!“

Ние не сме виждали големи реки, но като останем насаме, си правим сметка колко ли големи могат да бъдат тези реки, дето войската ги гази. И дали биволите могат да преплуват заедно с колата тия реки? Могат! Биволът може да плува и да пренесе и човек на гърба си. Сигурно чичо се качва на единия от биволите и така минават реката. А Марчо? Ооо, Марчо! Марчо плува като стрела. Дорде се обърнеш и той вече е стигнал другия бряг на реката. Ти едва половината не си преплувал, а Марчо си изтърсва рунтавия кожух на брега. „Да го пуснеш, той и Дунава ще преплува!“ – си мислим ние, нищо че никой от нас не е виждал Дунава.

Макар войната да е далеч, селцето живее с нея. Баба всеки сезон прави магии – зиме една магия, лете Друга магия. Тя сменя от вратницата хурката с кълчища и на нейно място с червен конец и със слънчогледова пита прави нова магия. Ако зъл дух рече да влезе в къщата ни, ще мине покрай магията и щом види слънчогледовата пита, ще рече: „Тия пък турили тук слънчогледова пита! Я да преброя колко дупки има в тая пита!“ И ще седне духът да брой, ама нали кръговете на питата са неравномерни и се преплитат, щом стигне до преплитането, ще сбърка и Ще почне да брой пак отначало. Като се върне така два-три пъти, петлите вече ще пропеят и духът ще издими по баира нагоре. Ако той влезе в къщи, чичо може Да го сполети зло... Така баба предпазва чичо.

Селцето стои затворено в своята дупка, сезоните един подир друг се сменят. Кога стане мрачно и тъмни облаци клекуват горе, на билата, ние викаме, че се задава Войната. Но облациите изтърсят гръмотевичния си товар над селцето и отминават, подире им грейва слънце, а на фронта Войната сигурно не отминава като нашите облаци, а клечи навъсено над позициите и изсипва непрекъснато гръмотевичния си товар над войската, над чичо, над нашите биволи, над нашия Марчо. Но макар че и денем, и нощем гърми Войната, чичо води биволите за синджирите през нея, а отзаде подтичва Марчо и дебне настръхнал срещу разбойниците. Така си я представяме ние Войната. Кога човек не е бил на война,

всякак може да си я представи!

Дядо, доколкото може, успокоява къщата, че всяка война има край. Пък и цялото селце започва да говори вече за този край. Това са нови думи. В тях блещука надеждицата. С всеки изминат ден тази надеждица наедрява и до селцето достига вестта, че войската лека-полека се връща. По един, по двама войниците почват да се отронват по баирите като олющени бисери, които се търкулваха и падаха на дъното на селцето. Чуваме, че и чичо си иде жив и здрав заедно със своите хора. Докато го нямаше чичо и говорехме за него, ние и биволите, и Марчо наричахме хора. Дядо ще натъпче лулата с тютюн, ще погледне навън през прозореца и ще въздъхне: „Какво ли правят нашите хора сега!“ Ако вали дъжд, стринка ще притегне забрадката си и ще попита:

„Дали нашите хора са сега нейде на сушина или ги мокри дъждът?“ – „Кой знае – казва дядо, – то, невесто, на война сушина рядко ще се намери!“

Четиримата бяха излезли от нашия двор и четиримата бяха скъпи за всички ни. Всяка сутрин изтичвахме навън и гледахме към баира – не идат ли нашите хора. Мислехме, че обезателно сутрин трябва да дойдат, защото сутрин заминаха. Стринка също си изгледа очите. Носи дърва през двора, а главата ѝ обърната към баира. Почва да дои козата, гледа баира, а млякото вместо във ведрото бие в земята. Баба поправя своята магия и също гледа баира. Само дядо си дава вид, че не гледа натам, макар че и той гледа. На него веждите му са много рунтави, та не мож разбра къде точно гледа. А пък ние сме сигурни, че и той гледа, нищо, че очите му неподвижат. Кога седи и реже тютюн за лулата си, с едно ухо се ослушва: сигурно чака да чуе кога ще почне да скърца нашата кола и лая на Марчо да чуе. Марчо винаги, щом се покаже на баира, ни поздравява с весел лай.

Та тъй, къщата ни гледа към баира и се ослушва всяка сутрин. Пък чичо си дойде на обяд. На обяд, тъкмо се каним да сядаме около софрата, чуваме, че лае нашият Марчо. Наскачахме всички. Излизаме навън и виждаме, че отгоре се спуска чичо с двата ни черни бивола, а с него и с биволите подскача едно бяло като вар куче и лае досущ Марчо. Споглеждаме се, гледаме пак нагоре, бялото като вар куче лае весело, маха с бялата си опашка и щом чичо му каза това, дето трябваше, се втурна презглава право към нас. Стринка бърза да отвори вратника, ние бегом на пътя, баба оставя гърнето и тя излезе навън, дядо от вълнение почна да тъпче отново лулата си, макар че тя беше пълна и пушеше. Ние, децата, си хвърляме шапките във въздуха, викаме ура на чичо, а бялото като

вар куче иде право към нас, скача отгоре ни, ближе ни по лицата, отиде и дядо да ближе, и баба, и стринка. „Боже, Боже – кръсти се баба, – наш Марчо побелял от войната!“

Останахме като гръмнати. Наш Марчо е – и не е наш Марчо. Какъв рунтав беше нашият Марчо, каква черна козина имаше! Този Марчо сега се вре из краката ни, скимти, пролайва, не може да си намери място от радост и ние уж искаме да се зарадваме, ама не можем да се зарадваме, защото туй куче е цялото голо, без нито един косъм по кожата. Голата му кожа е побеляла, сякаш е намазана с вар и се лющи като рибешки люспи.

Щом видя, че всички сме живи и здрави, Марчо се втурна в двора да огледа всичко ли си е на мястото. Кокошките веднага се пръснаха, невиждали досега голо куче. Козата се развряка истерично и се покачи на колата сено, котката избяга със съскане и клекна върху керемидите на сайванта. Целият двор се изпокри или настръхна, като че непознато чудовище бе връхлетяло. Никой нищо не може да си обясни, нито да разбере, докато не дойде чичо и не разказа каква е работата. А работата бе следната, че Марчо измръзнал. На тази Яребична било две хиляди метра високо, няма къде да се подслониш, целият обоз на открито, колата с хляба стои на открито. Народ всякакъв пъпле из обоза, може да ти задигнат нещо от колата. Марчо ни за миг не се отделя, клечи в колата и брани хляба. Сам той на една троха не посяга, но не дава и на другите да посягат. Тъй малко по малко студовете смъкнали козината от гърба му, а през пролетта, дето имало тук и там кичур по корема, също опадали, кожата на кучето се пребелила и сега още се лющи, но нов косъм не пониква по нея.

Трябва да призная, че Марчо ни се видя в първия ден страшна грозотия. Ако речеше да близне ръката някому, всички изпитвахме гнус. Само чичо го държи между коленете си, потупва го леко по челото, под брадата ще го почеше – както е било и преди. Марчо кротува, изглежда, че му е хубаво с чичо, и само размахва олющената опашка. „Добре, добре! – вика чичо. – Хайде стига игра!“ – и го отмества настрана. После поръчва на всички ни да гледаме хубаво кучето, защото това куче през цялата война е било с него. „Спокойно ми беше – казва чичо, – все едно, че човек имаше с мене.“

Чичо раздава на нас бонбони, на стринка шарена кърпа за глава, на баба книжна икона, голяма колкото цигарена кутия, а на дядо портфейл, съшит от кончов на ботуш. Дядо вика: „Тая работа няма скъсване, сто години можеш да го носиш!“ – и го прибира в джоба си. Помня, че

никога не тури пари в портфейла, съшит от кончов, но винаги го носеше със себе си и съм забелязал, че даже се попохвалваше с него и пред други старци.

Времето постепенно позаличи грозотата на Марчо. Той се поохрани, па и ние посвиквахме с голотата му, никой вече не се гнусеше. При мокро време Марчо идваше близко до огнището, ние сушим дрехите си на огъня или се топлим, бъбрем помежду си. Марчо клечи сред нас и гледа право в устата този, който говори, а ако нещо не разбере, примъква се още по-близо до говорещия. Стринка меси хляб и като види, че Марчо се грее заедно с нас край огнището, каже: „Марчо, Марчооо, шо си не идеш в колибата, ами клечиш при децата! Какво има да прави стар човек при децата, само болести да разнася! Айде...“ Марчо се обърне да погледне стринка, огледа и нас, ние всички мълкваме и никой не го гледа в очите. Тогава Марчо се разплаква, говоря ви самата истина, сълзи започват да се търкалят по оголелите бузи, той подсмърча, измъква се гузно назад и тихо, тихо – на пръсти – излиза навън.

Но не отива в кучешката колиба. Стои на дъжда и чака да се завърне чичо. Чичо идва с торба риба и щом види Марчо, разбира, че някой му е казал нещо накриво. Той пита сърдито стринка: „Да сте правили нещо на кучето?“ – „Ами“ – казва стринка и се мъчи да се усмихне, – казах само: „Марчо, Марчо, какво правиш тука, при децата, ами не отидеш да си почиваш! Нищо друго не съм му правила!“ Тя, и стринка, е много хитра, ама и чичо не е глупав. „А-ха“ – казва чичо и вика Марчо да дойде на прага. Марчо идва до прага, чичо сядва на прага, клякаме около него и почваме да кормим рибата, наловена от чичо. Чичо току вземе рибка и я даде на Марчо, току вземе – и даде на Марчо. А през това време разправя как отишъл за риба, как нагазил до пояс във водата и почнал да бърка из подмолите и нещо като го хванало изведнъж за ръката и взело да дърпа чичо навътре. Чичо се тегли навън, онуй тегли навътре и чичо, като дръпнал силно, та се преметнал във водата, а кога гледа, от подмола си засуква мустаците един ей такъв голям рак. Чичо почва да се смее и показва как рактът си суче мустаците, ние също почваме да се смеем и заедно с нас се смее и Марчо. Смее се, смее се, че чак очите му светят, и тупа с опашка, тупа с опашка, а чичо посяга и съвсем леко го ошипва по бузата. После и нас ошипва по бузите – нещо, с което се гордеем всички.

КРАЙ

© 1980 Йордан Радичков

Източник: <http://bezmonitor.com>
Сканиране и разпознаване: Виктор, 2002

Публикация:

Йордан Радичков, ПЕДЯ ЗЕМЯ, Разкази

Редактор Цветан Николов

Технически редактор Таня Янчева

Коректор Красимира Костова

Дадена за набор на 13. IX. 1979 г.

Формат 32/84/108 Тираж 30 650 екземпляра

Печатни коли 16 Издателски коли 13,44

Подписана за печат на 16. I. 1980 г. Излязла от печат на 28. I. 1980 г. Цена с подвързия

– 1,93 лв. Цена с подвързия – 1,35 лв.

ДП „9 септември“ – София Поръчка 1302

Профиздат 1980

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2351>]